

Dr. Marija Bračko v Aleji zaslužnih Ločanov

Dr. Marija Bračko, zaslužna loška zdravnica ¹

Dragi ljudje, pozdravljeni v imenu Zavoda Tri.

Piše se leto 2020, v Aleji zaslužnih Ločanov pa odkrivamo prvi kip v počastitev zaslužni ženski, zdravnici dr. Mariji Bračko. Ob tem, da čutimo veselje in ponos, nas je lahko tudi malo sram

Zavod Tri, z nedoločljivim opisom: zavod za trajnostne skupnostne prakse, smo v letu 2014 ustanovile tri ženske. Prav ta nedoločljiv opis nas venomer vodi v smer prispevanja k skupnosti, za katero si želimo, da je solidarna in zares skupnost, ne pa zgolj skupek posameznikov ter posameznic, ki si bo prizadevala za dolgoročno dobrobit družbe in okolja, v katerem živimo.

Tudi na zgodovino gledamo drugače. Ob raziskovanju življenj žensk se nam je postavljalo vprašanje, zakaj so dosežki žensk spregledani. Ugotovile smo, da to ni naključje. Poznate angleški izraz *herstory*? Uradno obstaja izraz *history*, izraz *herstory* pa zelo zgoščeno pove, da je zgodovin več, odvisno od tega, kdo in kdaj jo piše. Po našem mnenju družbena vrednost dejanj in dosežkov ni zgolj v nazivih in številkah, ampak tudi v zgodbah in čustvih.

Doprnski kip dr. Marije Bračko v Aleji zaslužnih Ločanov, delo akad. kiparja Metoda Frlica. (hrani: arhiv Občine Škofja Loka)

¹ Nina Arnuš, Nagovor ob odkritju spomenika dr. Mariji Bračko v Šolski ulici, Škofja Loka, 23. 1. 2020.

Naše delo je tesno povezano z ženskami. V Zavodu Tri smo k sodelovanju povabile ženske, ki so se k nam priselile z vseh vetrov. To so ženske, ki so večkrat diskriminirane in jim naša družba ne prizanaša ne s predsodki, ne z dejanji. To so žene mož, ki so nam zgradili vrtec, ki nam gradijo stanovanja in dvigujejo tako opevan BDP. To so matere otrok, na katere računamo, da bodo bodoči delavci in delavke. To so ženske, ki lahko, če jim damo priložnost, s svojimi veščinami in znanjem veliko prispevajo k naši skupnosti.

V Zavodu Tri smo leta 2015 postavile Alejo znamenitih Ločank. Nekateri se spomnite, da so v tej aleji stala ogledala. Družbi, ki postavlja obeležja samo moškim, smo želele nastaviti ogledalo. Na posvetih smo tako izbrali 3 ženske, med njimi tudi dr. Marijo Bračko, ki smo jih nato podrobneje predstavili. V letu 2017 smo se spraševali, kakšne so naše sanje. V sodelovanju s šolami, društvi, rokodelskim centrom in drugimi smo zaslužne Ločanke predstavili z ženskimi silhuetami, opremljenimi z informacijami o njihovem življenju ter delu. Silhuate smo na ogled postavili v izložbe ter pred vhode stavb skupnosti.

Zakaj je pomembno, da se tudi z doprskim kipom v naši aleji poklonimo zdravnici Mariji Bračko? Zato, ker ta kip pomeni pomembno sporočilo naši skupnosti, da globoko spoštuje svoje članice ter člane in jim to spoštovanje tudi javno izraža. Ker zdravnica s svojim predanim delom predstavlja zgled za vse nas. Ker lahko deklicam pomeni spodbudo pri izbiri življenjske poti. Seveda se moramo ob tem zavedati, da kip ni dovolj. Kot skupnost si moramo neprestano prizadevati, da nikogar ne pustimo zadaj. Da vsem omogočimo takšno odrivno mesto na življenjski poti, da bo lahko živel/živel svoje sanje.

Ljudje, 2020 je. Bodimo skupnost, ne skupek. Bodimo solidarni in povezani. Ne bodimo malenkostni in pikolovski, ampak raje stvari naredimo.

Spominski utrinki ... ²

Bila so zgodnja povojna leta, ko je mami dobila službo v Škofji Loki. Stanovali smo v Markonovi hiši; v delu stanovanja sta bili tudi ordinacija in premajhna čakalnica, zato so se ljudje gnetli tudi v veži, ki je bila sicer skupna.

Mami sta pomagali dve odlični medicinski sestri, sestra Francka Keršmanc, bivša nuna, in Silva Kašman, ki sva jo z bratom Jankom vedno in jo še danes kličeva »teta Silva«.

Delo se je začelo ob 6. uri zjutraj in se končalo sredi popoldneva, saj je bilo ves čas veliko pacientov. Po hitrem kosilu je mami nato odšla na hišne obiske, saj so bila zdravila večinoma v obliki injekcij in ne tablet.

Ker je bila praktično 7 let, do leta 1952, edini zdravnik v državni (javni) službi za zelo obsežen škofjeloški teren, zato tudi edina dežurna podnevi in ponoči, smo jo doma bolj malo videli. Velikokrat se je tudi zgodilo, da ko je pozno zvečer

² Margareta Bračko, Spominski utrinki ...

prišla domov, morala spet ven, tudi sredi noči, pogosto celo v isti konec. Za nas je skrbela stara mama.

Ko je mami prišla v Škofjo Loko, je bila zelo mlada zdravnica. Edina praksa, ki jo je imela, je bilo leto in pol specializacije na pediatrični kliniki na Dunaju. Zato, kot mi je sama povedala, jo je bilo zelo strah, ko je morala svojemu prvemu pacientu s skalpelom prerezati gnojne mandlje; a na srečo uspešno. Sploh so se takrat zdravniki morali lotiti marsikaterega posega, ki je danes v domeni specialistov: npr. punkcije kolena, reševanje poškodb, ruvanje zob itd.

Zdravnica Marija Bračko na pediatrični kliniki na Dunaju. (iz družinskega arhiva)

Spomnim se tudi, da je neka gospa rodila kar v naši spalnici. V bolnico v Ljubljano so pošiljali res zelo nujne primere. Pozimi, ko je bil sneg, so jih včasih peljali kar z lojtnikom, sicer pa so se ljudje zdravili doma. Bolniki so včasih tudi predolgo odlašali, preden so jo poklicali. Tako se je zgodilo, da je imela neka ženska v loških hribih povoje že toliko časa, da so se ji zaredili črvi.

Na hišne obiske je hodila najprej s kolesom, nato z mopedom ali pa jo je peljal gospod Štrekelj, ki je opravljal nekakšno taksi službo, šele kasneje s »fičkom«. Seveda ga je takrat kupila sama, saj ni bilo v navadi, da bi avto dobili v službi. Včasih naju je z bratom vzela s seboj, da smo bili vsaj malo skupaj, počakala sva jo kar v avtu. Kadar so zvečer pripeljali poškodovanca in medicinskih sester ni bilo, sem ji pomagala držati instrumente, tako da sem že takrat vedela, da bom študirala medicino.

Na dopust smo šli enkrat letno – avgusta, ko so prišli mamo nadomeščat mladi zdravniki iz Ljubljane, med drugimi tudi dr. Širca in dr. Turk, kasnejša profesorja na Medicinski fakulteti.

Zelo si je prizadevala za izgradnjo zdravstvenega doma, ko je bil končan, je prišel v Škofjo Loko še en zdravnik – dr. Jenčič, tako da sta si delo in dežuranje razdelila.

Zaradi napornega dela je imela zelo pogoste migrene, tako da se je morala v ordinaciji za četrto ure vleči kar na pregledno mizo, da je lahko delala dalje.

Preden se je upokojila je obiskovala stanovalce Doma slepih. Ko pa je odložila vse poklicne obveznosti, je končno imela čas tudi zase in družino.

Veliko je brala, predvsem biografije in zgodovinske knjige. Hodila je na daljše sprehode, najraje proti Pevnu. In zelo rada se je tudi srečevala s sodelavkami iz Zdravstvenega doma.

Iz utemeljitve predloga za postavitve spominskega obeležja v Aleji zaslužnih Ločanov dr. Mariji Bračko (predlagatelj Zavod Tri)

Dr. Marija Bračko (1914–2014).

(iz družinskega arhiva)

Dr. Marija Bračko, rojena na Češnjici 12. 9. 1914, je umrla 8. 8. 2004 v Škofji Loki. Rodila se je v številni kmečko-trgovski družini s trinajstimi otroki. Po osnovni šoli v Železnikih in meščanski dekliški šoli v Škofji Loki je gimnazijo zaključila v Ljubljani. Tam je študirala medicino, uspešno zaključila prvih pet semestrov, nato pa študij dokončala v Beogradu, kjer je diplomirala leta 1939 in kot mlada zdravnica stažirala v Beogradu, nato pa v Mariboru. Bila je prva ženska iz Selške doline, ki je doštudirala medicino in delala kot zdravnica.

Po selitvi na Dunaj (1940) je tam leto in pol specializirala pediatrijo.

Njen študij so prekinili vojna in rojstvo dveh otrok. Leta 1944 se je družina Bračko preselila v Maribor, naslednje leto pa na Gorenjsko. Po vrnitvi v Slovenijo ji je bilo ponujeno mesto na Pediatrični kliniki v Ljubljani, a se je po prepričevanju loške oblasti odločila za zdravniško službo v Škofji Loki ter z delom začela 16. 6. 1945. Takrat sta na Škofjeloškem delovala le dva zdravnika, dr. Strnadova v Železnikih in dr. Homan v Škofji Loki.

Občina je dr. Bračkovi dodelila petsobno stanovanje v Markonovi hiši, del je preuredila v ordinacijo in čakalnico. Za pomoč je dobila dve zelo sposobni sestri – Francko Keršmanc in Silvo Kašman; skupaj so delale dvajset let. Delati je začela v izjemno skromnih razmerah; nekaj opreme je dobila iz ambulate dr. Viktorja Kocijančiča, ki so ga leta 1944 ustrelili kot talca. Zaloge zdravil in sanitetnega materiala so bile skope. V ordinaciji ni imela tople vode, pozimi je prostore ogrevala s pečjo na žaganje.

Sedem let je bila edina stalna zdravnica v Škofji Loki, kjer je živelo skoraj 15 000 prebivalcev. Skrbela je za zdravje vseh ljudi ne glede na starost. Njen delavnik se je raztezal od jutra do večera, pogosto tudi ponoči. Zjutraj je sprejemala paciente v ambulantni, kamor je vsak dan prišlo od petdeset do sto bolnikov, ob popoldnevih je obiskovala bolnike na domu, ponoči pa sprejemala nujne primere. Rajon dr. Bračko se je raztezal od Žabnice, Križne Gore, Bukovščice, Sv. Lenarta, Zaprevalja, Loga, Gabrške Gore, Valterskega Vrha, Bukovega Vrha, Bodoveljske in Puštalske grape, Sv. Ožbolta, Sv. Andreja in Sv. Barbare, Močeradnika ter vse do Jeprce.

Leta 1948 so začeli v Škofji Loki na velikem praznem prostoru pred Markonovo hišo, v kateri je živela in delala, graditi porodnišnico. Na njeno pobudo so nedokončano stavbo preuredili v zdravstveni dom. Pri gradnji je ves čas sodelovala po strokovni in organizacijski plati. Gradnjo so zaključili leta 1952, takrat je v mesto prišel še en stalni zdravnik in od takrat naprej je bilo lažje. Dr. Bračkova je postala prva upravnica novega zdravstvenega doma. To funkcijo je opravljala do sredine leta 1961. Aktivna je bila tudi v občinski skupščini – Škofja Loka je z njenimi prizadevanji pridobila ne le zdravstveni dom, ampak tudi rentgen, laboratorij, zobozdravstvene in druge specialistične usluge ter reševalno službo. Leta 1975 se je upokojila, a z delom ni prenehala. Do leta 1979 je delo zdravnice opravljala še v Centru slepih in slabovidnih v Škofji Loki, ki je tudi dom za ostarele.

Dr. Bračkova je postavila trdne temelje loškemu osnovnemu zdravstvu, bila je prva upravnica zdravstvenega doma. V stroki je bila cenjena zaradi strokovne razgledanosti in organizacijskih sposobnosti. Za svoje nesebično delo je prejela številna priznanja in leta 1992 postala tudi častna občanka Občine Škofja Loka.

Ob odkritju doprsnega kipa dr. Marije Bračko v Aleji zaslužnih Ločanov. 23. 1. 2020.
 Levo od kipa Janko Bračko, sin, desno Margareta Bračko, hči, in Metod Frlic, avtor kipa.
 (hrani: arhiv Občine Škofja Loka)